

УДК [373.5.015.31:316.613]:004

Формування соціального досвіду учнів основної школи засобами інформаційно-комунікаційних технологій

Тетяна Атрошенко

*Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Мелітополь, Україна*

викладач-стажист кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти
<http://orcid.org/0000-0001-7033-5082>, tania.skadi@gmail.com

Анотація. У статті розглядається вплив інформаційного середовища на набуття учнями основної школи соціального досвіду. Висвітлено психологічні особливості та соціальну ситуацію розвитку дітей даного вікового періоду. З'ясовано, що формування в учнів основної школи соціального досвіду викликає у них бажання й інтерес до набуття знань про взаємовідносини з іншими людьми в суспільстві. Визначено, що педагог отримає змогу впорядкувати впливи медіапростору на дитину лише в тому разі, коли сам увійде у цей простір та скерує діяльність дитини у ньому. Окреслено здатності до використання інформаційно-комунікаційних технологій, які в собі має розвинути педагог освітнього закладу. З'ясовано можливості використання ІКТ з метою формування соціального досвіду учнів основної школи. Визначено умови формування соціального досвіду учнів основної школи засобами ІКТ.

Ключові слова: соціальний досвід; учні основної школи; інформаційно-комунікаційні технології.

Formation of Social Experience of Pupils at General School by Means of Informational and Communicative Technologies

Tetiana Atroshenko

*Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University,
Melitopol, Ukraine*

Teacher of the Department of social work, social pedagogy and preschool education
<http://orcid.org/0000-0001-7033-5082>, tania.skadi@gmail.com

Resume. The rapid rates of informatization of society lead to the changes of social environment and principles of human cohabitation in it. It causes insolvency of child to the adequate assimilation of social experience. An orientation of child in modern media space will be possible, if a teacher would become her by a reliable «leader» due to a capture by facilities of informational and communicative technologies by him. The aim of the article is to analyse the features of formation of social experience of pupils at general school by means of informational and communicative technologies. The role of a teacher is determinant in the processes of formation of thinking, values, skills of social interaction, education of moral qualities of pupils.

He appears as a generator and origin of ideas that use the other subject of the pedagogical process – a pupil. However, the teacher needs to realize the need to involve pupils to the formation of the social experience not only human, but also information resources. He should understand that he will be able to streamline the media space's influence on a child only when he enters himself to this space and directs the activity of the child in it. The teacher of educational institution should develop the following basic abilities to use ICT as the ability to search certain information, to process and elucidate it to pupils; the ability to use technical means to provide information for pupils; the ability to distinguish objective and reliable data from subjective, false; the ability to communicate using ICT; the ability to use the Internet to attract pupils to socially useful activities, etc. The outlined features of the work of a teacher with adolescents in the informational environment made it possible to determine the conditions for the formation of social experience of pupils at general school by means of ICT: use of multimedia accompaniment during educational events, holidays, trainings; emotional saturation of the material provided to pupils, creating a positive emotional background; orientation to independent activity, that is, organization of relations in the information environment in such a way that the adolescents could comprehend his social growth and self-improvement; direction of information influence on the enrichment of positive personality traits; creation the problem situations that will help to accumulate, process and consolidate social experience; taking into account and correcting spontaneously gained in the media space of social experience; conscious involvement of pupils in the system of social relations through the use of electronic social networks; helping pupils to orientation in social networks for learning and socialization; organization of positive interaction of the school team, cooperation between representatives of different classes; informational and methodological support of the educational process; prevent the emergence of stressful situations in the media space through the development of rational and critical thinking.

Keywords: social experience; pupils at general school; informational and communicative technologies.

ВСТУП

Постановка проблеми. Швидкі темпи інформатизації суспільства призводять до змін соціального середовища, яке охоплює людину і створює відповідні умови її життєдіяльності. Наразі спостерігається значний розкол між поколіннями XX та XXI століть, що супроводжується втратою старшим поколінням можливостей позитивного впливу на нащадків. Змінилася сама природа мислення, а за нею й засади людського співжиття, що спричинює неспроможність дитини до адекватного засвоєння соціального досвіду. Ефективним середовищем вирішення даної проблеми може послугувати школа як відкрита соціальна система, здатна до виховних впливів у межах освітнього процесу. Проте слід враховувати, що орієнтування дитини у сучасному медіапросторі стане можливим лише за умови становлення педагога її надійним «поводирем» за рахунок оволодіння останнім засобами інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців, які розглядають особливості набуття соціального досвіду в умовах інформаційного суспільства для нас цікавими стали дослідження О. Алеко, Л. Леbedенко, Н. Олексюк, О. Петрунько, А. Тадаєвої. Питанню розвитку соціального досвіду учнів школи приділили увагу дослідники Д. Алфімов, О. Архипов, С. Архипова, А. Карпов. Застосуванню інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі школи присвятили деякі праці Р. Гуревич, Г. Зиммель, О. Зубченко, Л. Киян, Н. Морзе, Л. Нежданова, С. Нетьосов, Т. Отрошко та інші дослідники.

Мета статті – проаналізувати особливості формування соціального досвіду учнів основної школи засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Учні основної школи є досить вразливими для зовнішніх впливів, оскільки цей етап навчання відповідає не надто простому для дитини віковому періоду – підлітковому. Саме для цього періоду характерне усвідомлення дитиною своєї індивідуальності, зміна її ставлення до світу, до себе, до інших людей, перетворення потреб та мотивів поведінки. Потреба у вільній самореалізації виявляється найгостріше, адже саме в цей час школа починає сприйматися підлітком як регламентована навчальна діяльність, з'являється почуття дорослості, яке впливає на зміст життєдіяльності. Водночас підліток відчуває себе залежним від свого оточення – батьків, вчителів, родичів – і намагається звільнитися від цього шляхом утвердження свого «Я» (Петрова, 2005, с. 51). Отже, побудова виховного процесу з підлітками вимагає від дорослих (педагогів, батьків, громади) великого такту й терпіння.

Для ефективного та всебічного розвитку підлітка важливо органічно розвивати такі життєві сфери, як виробничу (навчальну), сімейну, дозвілльєву та спілкування. Якщо ж хоча б одна із них зазнає обмежень, людина відчуває дисгармонію, невпевненість, у неї знижується самооцінка («З мене нічого не вийде», «Я поганий товариш», «Я дуже погано працюю») (Петрова, 2005, с. 52). Отримуючи досвід взаємодії у цих сферах, дитина поступово накопичує соціальний досвід, який ми розуміємо як результат засвоєння індивідом під час активної взаємодії з навколишнім світом сукупності існуючих у суспільстві норм, зразків поведінки, способів мислення, засобів спілкування, цінностей, сформованих у ході соціокультурного розвитку. Тобто соціальний досвід постає шляхом передачі культури від одного покоління до іншого. Він, як наслідок і джерело діяльності, яка постає сутністю культури, забезпечує відтворення суспільства.

Як зазначає О. Назарук (2006), у своєму житті людина постійно включається в певні обставини, які вимагають мати відносно стійку позицію, і тільки завдяки особистій системі тлумачення людина підготовлена до того, щоб щодня успішно управлятися з новим досвідом. Така внутрішня робота відбувається протягом усього життєвого шляху людини й має різні кінцеві результати, навіть якщо негативні – це також набуття власного досвіду. Накопичувати досвід людина може усе своє життя, проте важливішим є співвіднесення досвіду з ідеалами, інтересами особистості, з пошуком сенсу життя (с. 21). Це дає змогу стверджувати, що однією з базових характеристик соціального досвіду людини є те, що він впливає на формування її світогляду, який виявляється в розумінні й оцінці явищ суспільного життя. Ми дотримуємося думки Т. Окушко (2012) щодо того, що світогляд: функціонує як система особистісних установок, переконань; спонукає людину до здійснення практично-перетворювальної діяльності; постає засобом узагальненого свідомого ціннісного ставлення до навколишнього світу; змістова складова світогляду

Т. Атрошенко

відображає сукупність ціннісних орієнтацій людини, які спрямовують її суспільну поведінку, соціальну діяльність, визначають алгоритм реалізації її потенційних можливостей (с. 33). Отже, можемо говорити про досвід ставлення до дійсності, своєї діяльності, самого себе, що виявляється в нормах і системі ціннісних орієнтацій суспільства на певні об'єкти оточуючого світу. Тому соціальний досвід є специфічним регулятором ставлення особистості до явищ оточуючої дійсності та її різних сторін.

Проведення спеціально організованої діяльності з формування в учнів основної школи соціального досвіду викликає у них бажання й інтерес до набуття знань про взаємовідносини з іншими людьми в суспільстві, використанню їх у соціальній практиці, що, у свою чергу, підвищує ефективність виховного процесу, успішність формування позитивного соціального досвіду.

Однак слід враховувати те, що в новому соціальному середовищі змінились і фундаментальні чинники соціалізації особистості, оскільки процеси соціальної взаємодії в умовах інформаційного суспільства вимагають від людини в якості визначальних не стільки навички продуктивної праці або споживання, скільки здатності до соціальної комунікації. Становлення потреб і навичок інформаційного обміну як інструменту формування комунікативного профілю особистості в умовах інформаційного суспільства є чинником, що визначає її місце та роль у соціальній взаємодії (Щербина, 2016, с. 639). Потреба в інформації переходить на більш високий щабель, тісно переплітаючись із прагненням людини до спілкування, що, у свою чергу, обумовлено соціальною природою людини. Індивід стає активним суб'єктом інформаційного середовища, яке, таким чином, надає йому свої соціалізаційні можливості.

Реальність інформаційного середовища є особливою соціально-психологічною реальністю, яка породжена взаємодією реципієнтів (пізнавальних та інших структур їх психіки) та інформації (медіатекстів, смислових меседжів). Воно має належну для середовища конотацію впливу: усі його складові елементи (меседжі, тексти, джерела, канали, адресати) і всі його суб'єкти (замовники, автори, виробники інформації та її реципієнти) існують, діють, взаємодіють один з одним за соціально-психологічними законами і закономірностями (Петрунько, 2010, с. 166). Тобто воно має певну схожість із соціальним середовищем, за умови його просякнутості медіареальністю, яка надає йому нових рис і ознак.

Не можна не погодитися з А. Тадаєвою (2013) в тому, що дорослі люди та люди похилого віку мають значні труднощі в адаптації до інформаційного середовища. Проте в них вже наявний багатий соціальний досвід, на відміну від дітей. Адже дитяча поведінка у віртуальному просторі часом має віктимний характер, а через це може призвести до кібертретирування, фішинга, привернення уваги педофілів тощо. Отже, виникає суперечність між реальним соціальним досвідом дорослих та осіб похилого віку й дітьми, які є активними користувачами нових медіа, але в яких відсутній соціальний досвід, що докорінно змінює соціалізаційні можливості всіх вікових груп (с. 329). На відміну від старшого покоління, діти є основними користувачами інформаційних технологій,

---

T. Atroshenko

оскільки вони краще засвоюють нову інформацію. Сучасний інформаційний простір є для них природнім, тому не потребує значної адаптації. Діти з легкістю сприймають усі технічні новинки й без труднощів їх використовують, оскільки вони не знають іншого, проте в них відсутній реальний соціальний досвід і в силу вікових особливостей (довірливість, доброта тощо) люди з недобрими намірами можуть скористатися цим. До того ж використання нових медіа може розвинути у дитини невиправдану агресію, залежність від комп'ютерних ігор або Інтернету, образи, які пропагують нові медіа, стимулюють зацікавленість дітей статевим життям тощо (Тадаєва, 2013, с. 334).

Цю ж думку можемо побачити в дослідженнях О. Петрунько (2010), яка зазначає, що діти потрапляють у сферу безпосереднього впливу нових інформаційно-комунікаційних технологій, які, часто, є маніпулятивними. Так медіа дістають змогу через свідомість дітей практично безперешкодно змінювати чи принаймні істотно послаблювати базові матриці суспільної свідомості, які містять інформацію про самозбереження й самовідтворення суспільства (с. 7).

У межах даного дослідження ми, керуючись працею А. Тадаєвої (2013), розглядаємо ІКТ як сукупність програмних, технічних, комп'ютерних і комунікаційних засобів, які дають змогу виходу до сучасного інформаційного простору з метою накопичення, аналізу, передачі вже існуючої інформації та створення нової й перетворення її на знання (с. 331).

Необхідною ланкою в коригуванні впливів медіа на свідомість дітей стають учителі, психологи та соціальні педагоги шкіл. Не тільки на батьків, а й на педагогічний колектив покладається відповідальність за те, якого досвіду набудуть учні в ході взаємодії з інформаційним середовищем.

У ході виховної роботи педагогом здійснюється реалізація комплексу організаційних і педагогічних завдань, розв'язання яких має на меті забезпечити оптимальний розвиток особистості учня, вибір методів і форм виховання учнів у відповідності з поставленими завданнями та процес їх реалізації. Цією роботою передбачається організація спільної діяльності педагогів і учнів, регулювання відносин соціальних інститутів, які значно впливають на дитину (Гречаник, 2009, с. 103). Тому успіх виховної роботи значною мірою залежить від того, наскільки вдало педагогам вдасться досягти поставлених завдань та організувати продуктивну взаємодію в ній.

Таким чином, у процесах формування мислення, цінностей, навичок соціальної взаємодії, виховання моральних якостей учнів вирішальною є роль педагога. Він постає генератором і джерелом ідей, якими керується інший суб'єкт педагогічного процесу – учень. Педагогічна майстерність вчителів та соціального педагога обумовлює спрямування учнів на належний навчальний лад. У такому разі їх завдання стають і завданнями учнів, тому що мають єдину мету. Відповідно, прагнення обох названих суб'єктів до однієї мети прискорює її досягнення.

Проте педагогові необхідно усвідомити необхідність залучення до формування соціального досвіду учнів не тільки людських, а й інформаційних ресурсів. Він має

зрозуміти, що отримає змогу впорядкувати впливи медіапростору на дитину лише в тому разі, коли сам увійде у цей простір та скерує діяльність дитини в ньому. Тому керівництво діяльністю дитини здійснюватиметься ефективно лише за умови здатності педагога до застосування в цьому процесі засобів ІКТ.

Педагог освітнього закладу має розвинути такі основні здатності до використання ІКТ:

- здатність шукати певну інформацію, обробляти та висвітлювати її учням;
- здатність використовувати технічні засоби для подання інформації учням;
- здатність відрізнити об'єктивні та достовірні дані від суб'єктивних, недостовірних;
- здатність спілкуватися за допомогою ІКТ;
- здатність користуватися базами даних;
- здатність генерувати та розподіляти інформаційні потоки;
- здатність до оформлення ділової документації;
- здатність використання Інтернету з метою залучення учнів до суспільно корисної діяльності;
- здатність використовувати інформаційні системи як самостійно, так і працюючи в команді.

Наразі ІКТ займають важливе місце в організації навчально-виховного процесу школи. Як навчальна, так і виховна робота зараз унеможлиблюється без застосування, принаймні, комп'ютера. Він допомагає в поданні матеріалу, діагностиці знань та психологічних характеристик дитини, проведенні соціологічних досліджень тощо. Проте інформаційно-комунікаційні технології також розкривають перед педагогом безліч можливостей для формування певних аспектів особистості учня.

Таким чином, використання ІКТ з метою формування соціального досвіду учнів основної школи дає педагогові можливість:

- надавати виховній роботі проблемний, творчий характер, розвивати в учнів потяг до самостійної діяльності;
- надавати учням інформацію щодо подій, які відбуваються в навколишньому світі;
- організувати міжособистісну та міжгрупову взаємодію учнів, спілкування на форумах;
- наочно демонструвати процеси та явища;
- отримувати кваліфіковані консультації і поради експертів;
- сприяти адаптації дитини до шкільного середовища;
- сприяти інтеграції у колектив дітей, які зазнавали утисків з боку однолітків;
- залучати учнів до участі в соціальних акціях, тренінгах, семінарах тощо;
- проводити контрольно-аналітичну діяльність;
- накопичувати ілюстративні матеріали для оформлення стендів, буклетів, презентацій тощо;
- обмінюватися досвідом із колегами з інших освітніх закладів.

У роботі з підлітками варто враховувати, що засоби ІКТ сприймаються ними більшою мірою не як форми фіксації продуктів інтелектуальної діяльності, а як посередник між ними і світом. Вони задовольняють комунікаційні, пізнавальні, дозвіллієві та творчі потреби підлітків. Так, наприклад, у нагоді педагогові можуть стати соціальні мережі, які об'єднують людей за спільним інтересами та цінностями, створюючи та організовуючи між ними соціальні контакти. Соціальні мережі надають учням основної школи можливість спілкуватися з однолітками та розширювати комунікативні зв'язки, проявлять свою індивідуальність, ознайомлюватися з науковими даними, розширювати коло захоплень, дізнаватися про події у країні та світі тощо. Натомість педагог отримує змогу за допомогою соціальних мереж налагоджувати комунікативну взаємодію з батьками й учителями. Так, Н. Олексюк та Л. Лебеденко (2015) вважають, що співпрацю з педагогами, представниками інших організацій, незалежно від часового простору та місця проживання, можна організувати за допомогою ведення блогу, чат-листування у Twitter, ведення груп у різноманітних електронних соціальних мережах (с. 92).

Під час роботи з батьками педагогові необхідно наголошувати на тому, що вони несуть відповідальність за емоційне здоров'я, процеси соціалізації і формування соціального досвіду дітей, які зростають у медіасуспільстві; вони повинні бути спрямовані на посилення власної медіаграмотності та медіакультури, щоб бути здатними здійснювати належний психологічний супровід власних дітей у сучасному медіапросторі, перенасиченому насильством і агресією (Алексо, 2013, с. 92). Також у процесі формуванні соціального досвіду учнів підліткового віку слід не забувати, що комп'ютерні засоби мають стати для них інструментом засвоєння соціальних знань, а не створення віртуальної реальності, у якій можна сховатися від реального життя.

Окреслені особливості роботи педагога з підлітками в інформаційному середовищі дають змогу визначити умови формування соціального досвіду учнів основної школи засобами ІКТ:

- використання мультимедійного супроводу під час проведення виховних заходів, свят, тренінгів;
- емоційна насиченість та цікавість матеріалу, який надається учням, створення позитивного емоційно-почуттєвого фону;
- орієнтація на самостійну діяльність, тобто організація відносин в інформаційному середовищі таким чином, щоб підліток міг осмислювати своє соціальне зростання та самовдосконалення;
- спрямування інформаційного впливу на збагачення позитивних якостей особистості;
- створення проблемних ситуацій, які сприятимуть накопиченню, переробці та закріпленню соціального досвіду;
- врахування та коригування стихійно здобутого в медіапросторі соціального досвіду;

Т. Атрошенко

- свідоме залучення учня до системи соціальних відносин через використання електронних соціальних мереж;
- допомога учням у орієнтуванні в соціальних мережах, спрямованих на навчання та соціалізацію;
- організація позитивної взаємодії колективу школи, співпраці між представниками різних класів;
- інформаційно-методичне забезпечення виховного процесу;
- запобігання появі стресогенних ситуацій у медіапросторі шляхом розвитку раціонального та критичного мислення.

Тобто реалізуючи вплив на учня з метою формування його соціального досвіду, важливо використовувати ІКТ на засадах співпраці, позитивного ставлення, врахування потреб дитини та виявлення в ній ресурсів для саморозвитку.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Необхідною умовою для ефективного набуття соціального досвіду учнем у сучасному інформаційному суспільстві є вмiле застосування педагогом засобів інформаційно-комунікаційних технологій. Здатність до користування ними допоможе йому організувати життя дитини таким чином, щоб вона сама створила власний інформаційний простір, обираючи для себе корисні знання про суспільство та відкидаючи хибні, деструктивні. Крім того, ІКТ надають педагогові можливість до більш продуктивного проведення виховної роботи з метою засвоєння учнями ціннісних орієнтацій, норм, способів поведінки та спілкування у суспільстві.

Отже, застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій у процесі формування соціального досвіду допомагає в урегулюванні життя в інформаційному суспільстві, сприяє встановленню якісно нових стосунків між людьми, групами та інформацією, пошуку якіснішого та змістовнішого способу життя, тому набуття його учнями основної школи є важливою проблемою сьогодення. Проте науковий аналіз висвітленої проблеми дає підстави визначити її недостатньо розробленою в теорії та методиці педагогічної науки. Перспективи подальших розвідок полягають у розробці практичних засад реалізації умов формування соціального досвіду учнів основної школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Алеко, О. А. (2013). Проблема формування соціального досвіду дошкільників під впливом медіапростору. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*, 13 (272), Ч. 2, 88–94.
- Гречаник, О. Є. (2009). *Управління виховною діяльністю в загальноосвітньому навчальному закладі*. Харків: Основа.
- Назарук, О. (2006). Соціальний досвід молоді людини як передумова реалізації соціального потенціалу. *Духовно-творчий потенціал студентської молоді: психолого-педагогічні проблеми формування та реалізації: Матеріали III Всеукраїнської науково-методичної конференції*. Рівне: РДГУ, 20–23.

T. Atroshenko

- Окушко, Т. К. (2012). Дитяче об'єднання як чинник формування світоглядної позиції підлітків. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2011 рік*, 2, 32-37.
- Олексюк, Н., & Лебеденко, Л. (2015). Використання електронних соціальних мереж у соціально-педагогічній роботі зі школярами. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 48 (4), 88-102.
- Петрова, І. В. (2005). *Дозвілля в зарубіжних країнах*. Київ: Кондор.
- Петрунько, О. В. (2010). *Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіасередовищі*. Полтава: Укрпромторгсервіс.
- Тадаєва, А. В. (2013). Особливості соціалізації людини в сучасному інформаційному просторі. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 17 (2), 329-337. Взято з [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2013_17\(2\)_38](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2013_17(2)_38).
- Щербина, В. Л. (2016). Методологічні аспекти дослідження процесів соціалізації в умовах сучасних суспільних змін. *Проблеми сучасної психології*, 34, 637-650.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- Alienko, O. A. (2013). Problem of formation of preschoolers' social experience under the influence of media space. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*, 13 (272), Ch. 2, 88-94. (in Ukrainian)
- Hrechanyk, O. Ie. (2009). *Management of educational activity in a general educational institution*. Kharkiv: Osnova. (in Ukrainian)
- Nazaruk, O. (2006). Social experience of a young person as a prerequisite for the realization of social potential. *Spiritual and creative potential of student youth: psychological and pedagogical problems of formation and implementation: Materials of the III All-Ukrainian scientific and methodical conference*. Rivne: RDHU, 20-23. (in Ukrainian)
- Okushko, T. K. (2012). Children's association as a factor in the formation of a world-view position of adolescents. *Modern Educational Process: essence and innovative potential: material report. science-practice conf. The Institute for Problems of Education of the NAPN of Ukraine for 2011*, 2, 32-37. (in Ukrainian)
- Oleksiuk, N., & Lebedenko, L. (2015). Use of electronic social networks in social and pedagogical work with pupils. *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia*, 48 (4), 88-102. (in Ukrainian)
- Petrova, I. V. (2005). *Leisure in foreign countries*. Kyiv: Kondor. (in Ukrainian)
- Petrunko, O. V. (2010). *Children and Media: socialization in an aggressive media environment*. Poltava: Ukrpromtorhservis. (in Ukrainian)
- Tadaieva, A. V. (2013). Features of human socialization in the modern information space. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*, 17 (2), 329-337. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2013_17\(2\)_38](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2013_17(2)_38). (in Ukrainian)
- Shcherbyna, V. L. (2016). Methodological aspects of the study of the processes of socialization in the conditions of modern social changes. *Problemy suchasnoi psykholohii*, 34, 637-650. (in Ukrainian)

Матеріал надійшов до редакції 15 вересня 2017 р.